

MAPA O BRÚIXOLA? LA REPERCUSSIÓ DE LA CRÍTICA LIJ

Mònica C. Vidal

bibliotecària escolar i mediadora literària

Si considerem la literatura infantil i juvenil com un territori propi, bé podríem pensar la crítica com el treball compartit entre un geòleg que descobreix les irregularitats del terreny, les cavitats i els fenòmens que hi succeeixen i un cartògraf que en dibuixa les constants. Els seus apunts haurien de ser útils, doncs, per als exploradors que volguessin endinsar-s'hi, inclús si en arribar-hi el paisatge sembla segrestat per una tempesta de sorra que dificulta l'orientació. Ens hauríem de preguntar, però, si és aquest l'únic objectiu, si ho aconsegueix i, si ho fa, en quina mesura. Perquè una crítica literària tingui motius de ser cal escoltar els usos que en fan i les necessitats que tenen aquells professionals que treballen navegant per la llus des de diverses òptiques i per diferents raons; per aquest motiu hem parlat amb l'Olga Romera –mestra d'Infantil–, en Pasqual Vicent i l'Eduard Mata –mestres de Secundària–, la Natàlia García –auxiliar de biblioteca–, la Cecilia Picún –llibretera–, l'Aina Bonet –editora–, l'Àlex Nogués –escriptor– i la Imma Pla –il·lustradora–.

Acompanyar a explorar: els centres educatius

«**C**onsulto crítica amb una regularitat intermitent segons el que tingui entre mans a l'escola i amb el meu fer amb els infants, però no crec que llegir crítica literària sigui una activitat generalitzada entre els equips educatius, encara que actualment sí que sembla que hi hagi un interès creixent dels docents per formar-se en literatura. Malgrat això, trobo que hi ha molt camí que *s'ha de tornar a fer* amb les noves generacions de mestres, en tots els sentits.» L'Olga Romera, filòloga i mestra de la Comunitat dels Petits de l'Escola Institut El Martinet de Ripollet, opina que la crítica és essencial per a una mestra perquè proporciona eines directes per mediar literatura amb els infants, en la mesura que s'analitzen les convencions socials d'una obra i que possibilita contrastar valoracions d'un mateix títol, però afegeix que no es pot començar la casa per la teulada; per llegir crítica s'ha d'haver fet prèviament certa immersió en la literatura, i la formació en LIJ a la facultat de magisteri és massa minsa per garantir-ho.

En Pasqual Vicent i l'Eduard Mata, especialistes en l'àrea de llengua i literatura catalana i castellana respectivament i tutors de secundària a l'Institut El Foix de Santa Margarida i els Monjos, confessen que fan molt poques consultes de crítica LIJ tot i revisar i posar en comú les lectures anuals recomanades amb equips docents d'altres centres. Ambdós coincideixen amb l'Olga en el fet que a la carrera de filologia no es parla d'estudis destinats a la infància, per la qual cosa és ben habitual començar a exercir a l'institut sense cap noció de l'oferta de literatura juvenil del moment ni de les institucions o organismes que hi treballen, fet que dificulta enormement que es conegui l'accés a recursos i eines en aquest àmbit. ...

...

Olga Romera

filòloga i mestra de la Comunitat dels Petits
de l'Escola Institut El Martinet de Ripollet

«No crec que llegir crítica literària sigui una activitat generalitzada entre els equips educatius, encara que actualment sí que sembla que hi hagi un interès creixent dels docents per formar-se en literatura»

Puntualitzen que també caldria una major formació en didàctica de la literatura dins el Màster de Formació del Professorat d'ESO.

L'Eduard afirma que seria desitjable que les plataformes en línia fossin més intuïtives i permetessin seleccionar etapes educatives o temàtiques concretes, i remarca la millora que suposaria que cada centre disposés d'una persona responsable de la biblioteca escolar que tingués una formació específica, pogués mantenir-se al dia i assessorés l'equip docent.

Meridià zero: la biblioteca pública

La Natàlia García és l'actual responsable de l'àrea de literatura infantil i juvenil de la Biblioteca Barceloneta – La Fraternitat, i afirma que, per ella, la lectura de crítica LIJ és crucial per a dues de les seves tasques principals: la compra de fons documental i la preparació de seleccions temàtiques, activitats i lectures en veu alta per a les escoles. Llegeix crítiques i ressenyes setmanalment utilitzant tots els recursos al seu abast: Bibarnabloc, el Servei de Documentació de Literatura Infantil i Juvenil de l'Ajuntament de Barcelona (SDLIJ), les revistes *Què Leer*, *CLIJ* i *Faristol*, els suplementos culturals de la premsa i els webs de les editorials i llibreries. «Considero imprescindible conèixer l'opinió d'experts en LIJ; la seva anàlisi ajuda a conèi-

Pasqual Vicent

especialista en l'àrea de llengua i literatura catalana
tutor de 1r d'ESO i coordinador de secundària
a l'Institut El Foix de Santa Margarida i els Monjos

«A la carrera de filologia no es parla d'estudis destinats a la infància, per la qual cosa és habitual començar a exercir a l'institut sense cap noció de l'oferta de LIJ del moment»

xer en profunditat el sentit del llibre, la intenció de l'autor i el situa en un context. Tot plegat és molt necessari perquè no es tracta només de llegir una història en veu alta, sinó d'establir un diàleg amb els infants per tal que puguin reflexionar i formar-se la seva pròpia opinió sobre allò que han llegit o escoltat. Suposo que tots els que treballem en aquest àmbit volem encomanar la passió per la lectura, volem que vegin un llibre com si fos un quadre, una obra d'art, una cançó o una pel·lícula i que puguin distingir, que tinguin eines per poder ser ells mateixos crítics. Una crítica literària em resulta útil quan estableix relacions entre obres i permet comparar-les des de diferents perspectives.»

La Natàlia creu que la manera més directa de compartir experiències i conèixer la tasca dels crítics és la participació en jornades i xerrades vivencials.

L'altímetre, mesurant la repercussió: una llibreria

Fa més d'una dècada que la Cecília Picún es deixa la pell a El Librerío de la Plata, una llibreria de Sabadell amb un fons d'àlbum il·lustrat i LIJ que combina les novetats més interessants amb un afany gairebé de col·leccionista per mantenir en circulació títols imprescindibles. A més a més de l'acurada selecció, El Librerío de la Plata organitza més d'onze clubs de

Eduard Mata

especialista en l'àrea de llengua i literatura castellana, tutor de 1r d'ESO a l'Institut El Foix de Santa Margarida i els Monjos

«Que cada centre disposés d'una persona responsable de la biblioteca escolar que tingués una formació específica i que assessorés l'equip docent representaria una gran millora»

lectura periòdics –dos per a públic infantil i un per a adults específicament destinat als àlbums il·lustrats–, que juntament amb les múltiples presentacions i esdeveniments que promou l'han convertit en un punt neuràlgic de la cultura del municipi.

Per a la Cecilia la relació amb la crítica literària segueix un recorregut diferent: el seu primer contacte amb les novetats són els mateixos llibres i el diàleg amb les persones que hi treballen de manera directa (distribuïdores i editorials); per tant, la lectura de suplementos culturals i revistes arriba normalment un cop l'obra ja està en circulació, i els consulta per estar al dia dels títols més ben valorats, poder contrastar idees diverses i fer-ne una promoció adequada. Com a llibretera creu que, tot i semblar que la producció editorial del sector és immensa, els temes que es tracten són força restringits, i és aquí on la crítica LIJ pot incidir, donant pistes dels forats i els paranyes de les tendències i llançant fils per explorar noves vies.

«Una crítica literària, perquè sigui útil, ha d'estar pensada per convidar a fer que cadascú elabori el seu propi criteri, i això s'aconsegueix quan conté poca “emoció” personal, es desmarca dels tòpics i recull els elements necessaris per poder forjar una idea o pensament.» Segons el seu parer, s'hauria de fer més participació el lector final –infants i joves– de la crítica o va-

Natàlia García

responsable de l'àrea de literatura infantil i juvenil de la Biblioteca Barceloneta - La Fraternitat

«Considero imprescindible conèixer l'opinió d'experts en LIJ; la seva anàlisi ajuda a conèixer en profunditat el sentit del llibre, la intenció de l'autor i el situa en un context»

loració, buscant maneres no coercitives o obligatòries de registrar les seves opinions.

Una fotografia panoràmica: l'editorial

L'Amiga Imaginària és el segell amb què Club Editor publica els seus títols de literatura infantil. Darrere dels seus pollets Ponti hi ha l'Aina Bonet, que explica que consulta quasi exclusivament crítica estrangera amb l'objectiu d'obtenir una visió actualitzada i global del sector i estar a l'aguait de possibles incorporacions al seu catàleg. Segueix diàriament les ressenyes de *Kibookin* i les tendències relacionades amb els premis més importants de la LIJ –premis Hans Christian Andersen, Sorcières, medalla Caldecott, Astrid Lindgren, Bologna Ragazzi o Silent Book–, i ho complementa amb la lectura dels suplementos culturals de *Le Monde*, el *New York Times* o *The Guardian*. «Les eines digitals són essencials, tenint en compte el compàs frenètic de les nostres societats: tothom vol tenir un accés immediat a la informació, tant se val si és llarga de produir o no (és un desig aberrant, però és una realitat implacable). Crec que un format interactiu i intuïtiu com ara el de *Kibookin* és perfecte per als temps que corren, perquè entén aquest requisit i al mateix temps hi respon amb una qualitat i una diversitat sorprenents. També crec, per altra banda, que les troba-

...

...

Cecilia Picún

llibretera El Librerío de la Plata
de Sabadell

«Tot i semblar que la producció editorial és immensa, els temes són força restringits, i és aquí on la crítica LIJ pot incidir, donant pistes dels forats i els paranys de les tendències i llançant fils per explorar noves vies»

des, actes, conferències i altres menes de cicles que pugui arribar a plantejar la crítica literària de LIJ són molt benvinguts.» Per ella, la crítica literària és determinant perquè és el primer contacte amb el llibre, i li és veritablement útil quan el text exposa de manera precisa i argumentada particularitats de l'obra tals com la relació entre la imatge i el text, la riquesa de l'argument i de l'estil, les decisions gràfiques, la seva trajectòria —ha estat traduït?, ha obtingut premis?—, es complementa amb informació sobre els i les artistes que han fet possible el projecte, presenta una opinió ben definida i conté imatges on s'observa el llibre com a objecte. «En una època assetjada per la informació i on, tot i que es llegeix cada cop menys, es publica cada cop més, disposar d'una crítica literària de qualitat és com un GPS». Al contrari que la Cecilia, ella prefereix les crítiques que no busquin la neutralitat i exposin una opinió ferma i definida, i confia completament en el criteri dels canals consultats.

L'epicentre: un escriptor i una il·lustradora

L'Àlex Nogués ha escrit narrativa, poesia i llibres de coneixements per a infants com ara *La platja dels inítils* (Akiara Books, 2019), *Mil tomates y una rana* (A Buen Paso, 2020) i *Una masia* (Akiara Books, 2022), i comenta que per a un escriptor llegir crítica pot ser

Aina Bonet

editora de la col·lecció
L'Amiga Imaginària de Club Editor

«En una època assetjada per la informació i on, tot i que es llegeix cada cop menys, es publica cada cop més, disposar d'una crítica literària de qualitat és com un GPS»

una oportunitat per descobrir la pròpia producció des de nous angles i observar les característiques d'un cànon en construcció, és a dir, educar l'ull en saber què podria encaixar millor a cada moment, encara que no sempre sigui necessari —ni desitjable— adherir-se al corrent principal. En aquest sentit, recalca la importància d'entendre en quin context i amb quines ulleres es fa cada crítica, i que l'ideal és conèixer la línia de pensament de la persona o institució que l'emet per evitar que intoxici el procés creatiu. L'Àlex té clar que el més important davant de l'anàlisi d'una obra és la coherència del discurs i que denoti un bon coneixement de què s'ha escrit i s'escriu amb relació al llibre en qüestió, garantia que només s'obté si hi ha una formació continuada i actualitzada de la persona que escriu crítica. Encara que en consulta de manera molt esporàdica, esmenta que, quan ho fa, escull la versió digital de la revista *Faristol* o els articles d'Ana Garralón.

La Imapla, il·lustradora d'obres com *Lola: tooodo un día en el zoo* (Océano Travesía, 2012) o *Abecedari amagat* (Joventut, 2017) i guanyadora de nombrosos premis, entre els quals destaquen l'Apel·les Mestres i la menció d'honor a la Fira de Bolonya, tampoc diu que sigui una consumidora acèrrima de crítica, però esmenta que segueix de prop el bloc *Linternas y Bosques*, d'Adolfo Córdova, perquè els seus articles aborden temes concrets en profunditat amb independèn-

Àlex Nogués

escriptor de narrativa, poesia i llibres
de coneixements per a infants, i paleontòleg

«Per a un escriptor llegir crítica pot ser una oportunitat per descobrir la pròpia producció des de nous angles i observar les característiques d'un cànon en construcció»

cia dels llançaments editorials més nous. «Sovint es confon “escriure crítica” amb una presentació de novetats al ritme frenètic marcat per la indústria editorial, la qual cosa comporta que els llibres no tinguin prou temps de circulació per assentar-se i conformar un corpus. La meua opinió és que la crítica hauria de servir per fer perdurar les obres.»

Quatre punts cardinals

Les vistes des del cim –a on arribem gràcies a tots els agents implicats– ens ajuden a esbossar l'estat de la repercussió de la crítica LIJ en l'actualitat i apunten en quina direcció hauríem de revisar-la. En destaquem els punts següents:

1. La necessitat urgent d'una millora en la formació inicial en didàctica de la LIJ dels futurs mestres, i dels recursos per poder disposar de la figura del o la bibliotecària escolar a tots els centres. Es fa palesa, per altra banda, la responsabilitat professional de mediadors i crítics per formar-se de manera continuada i permanent.
2. La utilitat de la crítica LIJ és inapel·lable per a tots els sectors, i per tant requereix una major visibilitat a través de plataformes més intuïtives; es valoren positivament les jornades i trobades que

Imma Pla

dissenyadora gràfica i il·lustradora

«Sovint es confon “escriure crítica” amb una presentació de novetats al ritme frenètic marcat per la indústria editorial. La meua opinió és que la crítica hauria de servir per fer perdurar les obres»

- permeten descobrir recursos i contrastar opinions. També caldria preguntar-se com donar veu als lectors finals perquè les seves reflexions sobre el que llegeixen siguin visibles, quedin recollides, puguin ser consultades per altres joves i no es limitin a respondre a un context acadèmic –l'anàlisi dels mitjans que tenen a l'abast per compartir opinions, per ajudar a dissenyar una app o plataforma oberta, dinàmica i d'ús senzill i autònom, podria ser una via a explorar.
3. Si bé la crítica pot ser un mapa clarament traçat amb què obrir-se pas entre el ritme frenètic de publicacions, hauria de servir també com a brúixola, ajudant-nos a orientar-nos de manera autònoma i convidant-nos a elaborar un pensament crític propi.
 4. L'anàlisi literària no hauria de limitar-se a les novetats editorials sinó que convindria aprofundir i visibilitzar aquells mitjans que permeten arrelar i contrastar obres que ja han esgotat el temps de circulació del mercat.

Agraïm la generositat de l'Olga Romera, en Pasqual Vicent, l'Eduard Mata, la Natàlia García, la Cecília Picún, l'Aina Bonet, l'Àlex Nogués i l'Imma Pla per acceptar col·laborar en aquesta petita expedició que ens impulsa a posar fil a l'agulla. •